

פרשת קדושים

מונהגות - "בין מנהיגות למונהגות - עקרונות התוכחה כיסוד לתיקון חברתי"

בתוך 'קוד הקדושה', כפי שאפשר לכנות את רשימת המצוות שבפתח פרשת קדושים, יש רצף קצר של מצוות הזורה אור על השקפת התורה בדבר מנהיגות, ולא פחות מכך, על השקפתה באשר למונהגות — כלומר איך להיות מונהג: "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. לא תקם ולא תטור את בני עמך, ואהבת לרעך כמוך, אני ה'" (ויקרא יט, יז-יח).

את מצוות התוכחה, שמילותיה מודגשות במובאה לעיל, יש שתי דרכים שונות להבין. (הרמב"ם מביא את שתיהן ב'משנה תורה'). דרך הקריאה הראשונה מפרשת את המצווה במונחים של יחסים בין אישיים. אתם מרגישים שמישהו פגע בכם; במקרה זה, אומרת התורה, אסור לכם לכבש את הכעס בלבכם. אל תיתנו לשנאה להתפתח, אל תצברו טינה, וכאמור להלן אל תגיעו לכדי נקמה.

הפירוש השני למצוות "הוכח תוכיח" מתמקד באחריות הציבורית והחברתית, ולא ביחסים אישיים. מצוות "הוכח תוכיח" מחייבת אותנו להתערב כשאנו עדים לעבירה, גם אם לא

נפגענו ישירות. עלינו להתרות בחוטא באדיבות ובביקורת בונה, כדי למנוע את המשך החטא. שתיקה במצב כזה נחשבת לשותפות בעבירה.

התלמוד מבהיר **כי החובה להוכיח אינה חד-כיוונית – היא חלה לא רק מהמורה לתלמיד, אלא גם מהתלמיד למורו, ומכאן העיקרון של "מונהגות ביקורתית".** היהדות, על אף דרישתה לכבוד כלפי מנהיגים, מכירה בחובת המונהג להביע ביקורת מתוך אחריות ערכית. כך נולדו מסורת הוויכוח והחקירה היהודית, המעודדות שאלת שאלות כחלק מהליך הלימוד.

הנביאים היו הראשונים שביטאו ביקורת כלפי מנהיגי העם בשם הצדק והיושר, ואף אברהם ומשה מתחו ביקורת כלפי האל בדרישתם למוסר וצדק. מסר זה מחנך לכך שמונהגים אינם נחותים ביחס למנהיגים, אלא שותפים פעילים ליצירת חברה מוסרית וצודקת, מתוך אחריות אישית וקולקטיבית.

מעובד מתוך האתר של הרב זקס וספריי השונים
לקריאה בהרחבה סרקו את הברקוד

מנהיגות - מודל לחקוי

מונהגות ביקורתית - שותפות ואחריות במונהגות היהודית

ביהדות, המונהגות היא תובענית ופעילה כמו המנהיגות. מנהיגים ומונהגים שותפים באחריות מוסרית משותפת, ואיש אינו חסין מביקורת כאשר היא נאמרת בכבוד ובענווה. כל אחד, מרב ועד תלמיד, רשאי לערער ולשאול כדי להגיע לאמת ולצדק. המונהגות הביקורתית חיונית למניעת שחיתות ולתיקון חברתי. כאשר היא נעדרת, עלולות להתרחש טעויות חמורות ואף אסונות. דוגמה לכך היא תאונות מטוסי חברת 'קוריאן אייר', שבהן טייסי המשנה נמנעו מלהעיר לקברניט בשל התרבות הסמכותנית.

היהדות מעודדת תרבות של שיח פתוח וביקורתי, המוביל לשיפור מתמיד. בכך היא מציבה מודל למנהיגות מוסרית וערכית, הרואה במונהגים שותפים לתהליך ההובלה. האחריות הקולקטיבית, הנובעת מהאידיאל של "כל ישראל ערביין זה בזה", מחייבת מעורבות ושאיפה לתיקון עולם.

ללכת שבי אחריו?!

סכנת הקונפורמיות והמחשבה הקבוצתית רובצת לפתחה של כל קבוצה שחבריה נמצאים בזיקה הדוקה זה לזה.

אנו זקוקים לקולות נגד, לאנשים הקוראים תיגר על החכמה המקובלת, מתנגדים למוסכמות אופנתיות ומפריעים לשלווה האינטלקטואלית. "עקוב אחר האיש שלפניך" הוא כלל מסוכן לבני אדם. להתייצב מנגד ולתהות תמיד על החלטותיו של המנהיג היא משימתו של המונהג הביקורתי. מנהיגות דגולה קמה דווקא היכן שיש קבוצה חזקה של מונהגים בעלי תודעה עצמאית. לכן, כל עוד מדובר בביקורת בונה, תלמיד רשאי לתהות על רבו, ונביא – להוכיח מלך.

עקרונות
במנהיגות

נקודה למחשבה

איך אתם יכולים לתת ביקורת
להורה או מורה עם כבוד?

האם אנו יכולים להיות מנהיגים
ועוקבים טובים בו זמנית?

עקרונות במנהיגות - הרב יונתן זקס | מונהגות

עקרונות בחינוך

ביקורת ואחריות

צוותי חינוך:

- **אחריות אישית וציבורית:** כיצד נוכל לטפח בקרב התלמידים את ההבנה כי שתיקה לנוכח עוול היא שותפות בו?
- **מונהגות ביקורתית:** כיצד ניתן לעודד תרבות של ביקורת בונה בבית הספר תוך שמירה על כבוד הדדי?
- **לקיחת אחריות בתיקון עולם:** כיצד בית הספר יכול לחנך לתפיסת אחריות קולקטיבית בקרב התלמידים?

תלמידים:

- **משמעות התוכחה במנהיגות:** מהי לדעתכם הדרך הנכונה להעיר לחבר על טעות שעשה מבלי לפגוע בו?
- **אחריות אישית וציבורית:** איך הייתם מגיבים אם הייתם עדים למעשה לא ראוי מצד חבר לכיתה?
- **מונהגות ביקורתית:** למה חשוב שתלמידים ירגישו בנוח להביע דעה ולמתוח ביקורת על הצוות החינוכי?

עקרונות במנהיגות חינוכית - מאיר אביטן בסיוע בינה מלאכותית